

AN INTEGRATIVE APPROACH TO TEACHING THE BULGARIAN ALPHABET TO INTERNATIONAL STUDENTS AT MEDICAL UNIVERSITY – PLOVDIV

Maria Genova,

Medical University – Plovdiv, Bulgaria, Department of Languages and Specialized Training –
Bulgarian Language Section miriam60@abv.bg

Antoaneta Pavlova

Medical University – Plovdiv, Bulgaria, Department of Languages and Specialized Training – Bulgarian
Language Section toni_vanova@abv.bg

Abstract: The article presents an integrative approach to teaching the Bulgarian alphabet to international students, enrolled in the English-language Masters programs in Medicine, Dental Medicine, and Pharmacy at Medical University – Plovdiv. With the aid of modern information technologies and various teaching techniques, we strive to help our students so that they can discover the differences between the Latin and Cyrillic characters, get familiar with the qualities and opportunities provided by the Bulgarian alphabet, initialize the process of proper articulation of Bulgarian sounds and inscription of Cyrillic graphemes, and begin to understand Bulgarian texts and converse in Bulgarian.

Having in mind the objective difficulties that must be overcome by students of Bulgarian as a Foreign Language when learning the alphabet, it is taught in a separate 12-class unit. With the help of a special Power Point presentation, the alphabet is presented in light of the understanding of language as an organic whole, composed of linguistic, speech, and communication skills and knowledge, all based on the correct and rapid acquisition of letters and sounds. Our approach to teaching the Bulgarian alphabet relies on the interrelatedness of proper listening comprehension and the respective articulation skills. We do not overlook the fact that for our students the foreign language is not the *means* to acquire knowledge: acquiring language skills is the *goal*. Thus all exercises take into account the specific circumstances of our international students, who are non-native speakers of English that rely on their knowledge of English to learn Bulgarian.

A main aspect of the exercises we offer is the wide array of activities that activate students' hearing and visual memory. Vocabulary acquisition is based on drawing parallels between real life and the chosen major. In this way students and their instructor can cooperate at the level of *symbol* (word) and *symbolized* (object), which prepares students for a period following the simulation phase, characterized by the practical application of the linguistic knowledge acquired throughout the whole course of studies.

Keywords: language, alphabet, teaching, language acquisition

ВАРИАНТ ЗА ПРЕПОДАВАНЕ НА БЪЛГАРСКАТА АЗБУКА НА ЧУЖДЕСТРАННИ СТУДЕНТИ В МУ – ПЛОВДИВ

Мария Генова

Медицински университет – Пловдив, България, Департамент за езиково и специализирано
обучение – Секция „Български език” miriam60@abv.bg

Антоанета Павлова

Медицински университет – Пловдив, България, Департамент за езиково и специализирано
обучение – Секция „Български език” toni_vanova@abv.bg

Резюме: Настоящата работа представя вариант за преподаване на българската азбука на чуждестранни студенти, които следват медицина, дентална медицина и фармация на английски език в МУ – Пловдив. Целта е с помощта на съвременните информационни технологии и електронни образователни ресурси, с помощта на различни методи и средства студентите да открият различията между латиницата и кирилицата, да се запознаят с възможностите и качествата на българската азбука, да започнат работа по изработването на българските звукове, по овладяване техниката за правилно изписване на всяка буква и да направят своите първи стъпки по четене, писане и говорене на български език. Имайки предвид множеството обективни трудности, които обучаемите срещат и трябва да преодолеят при усвояването на българската азбука, преподаването ѝ е обособено в отделна урочна единица, за която са предвидени 12 учебни часа.

Представянето на азбуката изхожда от разбирането, че езикът се усвоява като органично цяло от езикови знания, речеви функции и комуникативни умения, в чиято основа е правилното и бързо усвояване на буквите и звуковете. Запознаването с азбуката разчита на пряката връзка между слуховото възприятие и съответната моторна схема за неговата говорна реализация, отчитайки факта, че обучаемите са студенти, за които не познанието чрез езика, а самият език има водеща роля. Упражненията са съобразени със специфичните особености на групите студенти-билингви, за които английският език не е майчин, но е основен в комуникацията извън семейството и е език-медиатор при усвояването на българския език. Основна характеристика на подготвените упражнения е „включването“ на студентите в дейности с различен характер, които провокират и активизират слуховата и зрителната памет. По този начин се осигурява взаимодействието между преподавател и студент на словесно-логическо и на предметно-практическо равнище, което от своя страна подготвя по-късното преодоляване /надхвърляне/ на фазата на симулация и прилагане на комуникативните умения в реална ситуация. Предлаганият комплекс от разнообразни по вид и цел упражнения увеличава студентите в творчество и търсене на знанието, а това е най-сигурният път за постигане на по-добри резултати при овладяването на чужд език. В хода на урока се използват и предварително подготвени PowerPoint презентации, които са носители на структурирана информация, подавана в точно определен ред, която въздейства върху по-голям брой сетива и неусетно въвежда студентите в процеса на езикоусвояване.

Разбира се, много е трудно „да се сътвори“ знание така, че обучаваните да получават удоволствие както от самия учебен процес, така и от постиганите резултати. Този факт обаче остава водещ в нашите търсения и опити за представяне на българската азбука.

Ключови думи: език, азбука, преподаване, усвояване

УВОД

Езиковото обучение е една от най-динамично развиващите се области на хуманитаристиката. И това е съвсем естествено, защото заедно с хората се движат и езиците, и културите.

Овладяването на всеки чужд език представлява дълъг когнитивно-образователен процес, чиято основна цел е превръщането на езика в успешно средство за комуникация. Преносът на знания от родния към изучавания език и обратно е неизбежен и се основава на езикови универсалии и закономерности, които са общи за всички езици. Речевата дейност като всяка дейност има и използва свои оръдия – знаците на езика. В този смисъл преходът към чуждия език е преход към нова знакова система. Обикновено чуждоезиковото обучение започва с усвояване на азбуката. Тя е първата стъпка, която прави възможно формирането на умения за слушане, говорене, четене и писане на съответния език. Когато обучаемите са студенти, те знаят ролята на азбуката като инструмент за овладяване на нов език и познават алгоритъма за връзката между буква и дума. Затова сремежът е да се намери способ за успешно пренасяне на съществуващия алгоритъм при изучаването на новия език. Тогава овладяването на новата /в случая българската/ азбука няма да бъде непреодолимо препятствие, а интелектуално предизвикателство за обучаваните.

ЧУЖДЕСТРАННИТЕ СТУДЕНТИ, ИЗУЧАВАЩИ БЪЛГАРСКИ ЕЗИК, В МУ – ПЛОВДИВ

Овладяването на българския език от студентите чужденци в МУ – Пловдив е обективна необходимост. Тяхното обучение има определена практическа цел, обвързано е с избраната специалност и клиничната практика, която започва в трети курс, когато студентите трябва да общуват с пациенти българи професионално. Тогава бъдещите медици реално трябва да влязат в различни социални роли – да бъдат пациенти и питани. Необходимата начална стъпка към успешното „изпълнение“ на тази роля е овладяването на азбуката, което обезпечава системното и целенасочено навлизане в новия език. Като се взема под внимание фактът, че студентите по принцип имат познания за езиковата система и взаимодействията в нея, се търси такъв вариант на преподаване, който позволява за сравнително кратък период от време трайно усвояване на кирилицата и превръщането ѝ в средство за целенасочено изучаване на езика. Водеща роля при обучаемите на тази възраст е не знанието за нещата, /студентите вече го имат, получено през майчиния език/, а начинът, по който се назовават тези неща на чуждия език. Затова и използването на лексика, съчетаваща житейска необходимост и професионален интерес, при включването на буквите в контекст, мотивира обучаваните за по-бързото запаметяване на българската азбука.

По-голямата част от чуждестранните студенти в МУ – Пловдив освен английски език, на който се обучават в съответната специалност, владеят и друг чужд език. За тях българският език е поредният чужд

език, който изучават, т.е. те имат опит и умения, имат „своя“ стратегия в овладяването на друг език, своята база за сравнение, за оразличаване. Това им позволява да видят връзката, да направят аналогията, интуитивно да съотнесат или разграничат новото и познатото, настойчиво да търсят най-краткия път към новата за тях знакова система.

Посочените социолингвистични фактори са основата, върху която се стъпва, за да се постигне /изработи/ оптимален, модерен, работещ вариант за представяне на българската азбука.

УРОКЪТ „БЪЛГАРСКАТА АЗБУКА”

Настоящата статия представя вариант за преподаване на българската азбука на чуждестранни студенти, които следват медицина, дентална медицина и фармация на английски език в Медицинския университет в Пловдив. Този вариант е включен в учебното помагало „Български език за чужденци” с авторски колектив ст. пр. д-р Маргарита Димитрова, пр. д-р Милена Динева-Мулешкова, пр. Антоанета Павлова, пр. Лидия Кавръкова, пр. Мария Генова и др. [1]. Помагалото отговаря на нуждата от академично езиково обучение на чуждестранните студенти, изучаващи медицински специалности в МУ – Пловдив. Оформянето на всяка една урочна единица е подчинено на идеята учебникът да бъде „посредник между преподавателя и обучаващия се на словесно-логическо и на предметно-практическо равнище” [2]. Тази идея е определяща и при изготвянето на урока за българската азбука, чиято основна цел е преодоляването на обективните трудности, с които англоговорящите чуждестранни студенти се сблъскват при „срещата” им с кирилицата. При замисъла и структурирането на урока водеща е съпоставката между българския и английския език, последният от които е език медиатор в процеса на преподаване.

ОСНОВНИ МОМЕНТИ /СТЪПКИ/ В УРОЧНАТА ЕДИНИЦА

1. Кратко представяне на българската азбука – създаване и разпространение.
2. Запознаване с българската графична система – кирилицата (печатни и ръкописни букви). PowerPoint презентация.
3. Произношение и транскрипция на българските букви – систематизирано и изведено в отделна таблица в съпоставителен план с латиницата.
4. Открояване разликата между звук и буква – изграждане на диференцирани представи за звуково-буквените отношения. PowerPoint презентация.
5. Знания за гласните и съгласните звукове в българския език.
6. Овладяване на българската графика и техника за писане – комплекс от различни типове упражнения за работа в час.
7. Самостоятелна работа.
8. Речник – съдържа основната лексика от урока, която трябва да подпомага овладяването на механизма за четене и синхронизирането му с разбиране.

БЪЛГАРСКАТА АЗБУКА

Първоначалното запознаване на студентите чужденци с българската азбука се осъществява чрез използването на предварително подготвена PowerPoint презентация, която е разделена на няколко основни сегмента, обвързани с основните акценти. По този начин се преодолява чисто информативното представяне на подредбата на буквите и механичното произнасяне на звуковете. Въвеждането на азбуката чрез система от ярки образи, носители на структурирана информация, подавана в точно определен ред, активизира различните сетива и позволява акцентуването върху конкретни черти на знаковата система. Презентацията извежда определени фонетични, фонологични, акцентни и интонационни особености на българския език, които обезпечават правилното усвояване на графиката и звуковете. PowerPoint презентацията е абсолютно необходима в хода на урока, но и крайно недостатъчна. Водеща остава ролята на преподавателя, който трябва да бъде медиатор и „фасилитатор”. Именно чрез преподавателя студентът вижда „възникването” на езика.

ПРЕПОДАВАТЕЛЯТ ПО БЪЛГАРСКИ ЕЗИК

Преподавателят е този, който въвежда буквата като писмен белег на определен звук и ръководи строгата последователност от стъпки в усвояването на азбуката. Именно преподавателят се съобразява с влиянието на родния език при усвояването на фонетичния строеж на българския език, отчита параметрите на интерференция и разпознава причините за неправилна фонологична интерпретация. На преподавателя се

пада ролята да моделира, изгражда звука, да направлява и коригира студента в правилния изговор, като се опира на разбирането за пряката връзка между слуховото възприятие и произнасянето на звуковете – всяко слухово разбиране съдържа и съответната моторна схема за неговата реализация. Факт е, че се говори така, както се чува. И не на последно място – преподавателят наблюдава процеса на обучение, определя темпото и акцентите в работата, отчитайки състава на съответната студентска група. Той е треньорът за подобряване на уменията, партньорът в постигането на поставените цели.

КОМПЛЕКС ОТ УПРАЖНЕНИЯ ЗА ОВЛАДЯВАНЕ НА БЪЛГАРСКАТА АЗБУКА

Включените в урочната единица задачи са съобразени със спецификата на обучаваните групи и са градиращи по трудност. Стремешът е упражненията да бъдат функционални, разнообразни и да изискват активното участие на обучаемите. Водещ мотив при подбора на всяко упражнение е студентите да затвърждават знанията си за азбуката в нейния печатен и ръкописен вариант и чрез усвояване на артикулационните и акустични качества на българската фонетична система да придобиват езикова способност за пораждаване на речевни единици.

Видове упражнения:

1. За пасивно усвояване на езика – за узнаване-откриване и познаване на езиковите факти; за запаметяване-запомняне, задържане и асимилиране на знания;
2. За активно усвояване на езика – за употреба чрез възпроизвеждане, за самостоятелна употреба;
3. Структурни упражнения – за заместване и преобразуване.

Упражненията биват писмени или устни в зависимост от конкретната задача.

Класификация на упражненията, включени в урока „Българската азбука“:

1. *За слушане, възприемане и произнасяне* – изговаряне на азбуката индивидуално и последователно, което позволява преподавателят да коригира своевременно неправилния изговор на студентите, да демонстрира техниката на изговора /учленяването/на съответния звук.
2. *За произношение на специфични звукове и т.нар. „проблемни“ фонем* – без специална подготовка те не се „чуват“ и не се идентифицират от обучаемите, но включени в подходящо звуково обкръжение, се оразличават. Важно е да се подчертае, че фонетичните упражнения не са „затворени“ в този първи урок, а са неотменна част и от следващите урочни единици, в които успоредно с овладяването на нова лексика и граматика се усъвършенства и умението за разграничаване на „проблемните“ фонем и тяхното коректно използване, усвояват се и специфичните звукове.
3. *Упражнения, свързани с разпознаване, откриване и запомняне на буквите в азбуката* – активизира се слуховата и зрителната памет, използва се целенасочено таблицата с азбуката. Този тип задачи залагат на игровия характер: откриване на буква по посочен номер, попълване на таблица с липсващи букви, свързване на букви в поредица за образуване на определени думи, игра на бинго с букви.
4. *Упражнения за четене и писане* – усвояването на азбуката се осъществява реално чрез включването на звуковете в определен контекст; използва се таблица, в която има дума за всяка поредна буква от азбуката. Всяка от думите е преведена на английски език и по този начин се набавя определена лексика, която постепенно в следващите уроци се превръща в част от активния речник на обучаваните.
5. *Упражнения за усвояване на ударението* – цел да се улеснят първите стъпки на студентите по четене ударението е поставено върху използваните думи в упоменатата вече урочна таблица. Което е и предпоставка да се обясни характерът на ударението в българския език.
6. *Упражнения с игрови характер* – включват новите знания в дейности, пряко свързани с личността на студента; създават атмосфера, съчетаваща учене и удоволствие:
  - изписване на имената на студентите на кирилица;
  - решаване на анаграми с имената на студентите;
  - „преименуване“ – откриване на съответствия между чуждите и българските лични имена;
  - създаване на визитка на бъдещия д-р Х.
7. *Упражнения за самостоятелна работа* – стимулират прилагането на наученото без посредничеството на преподавателя, осигуряват непрекъснатост на обучението, а не „затварянето“ му в урока и заради урока, подпомагат процеса за затвърждаване на определени базови знания и умения:
  - изписване на азбуката – не се търси механично преписване на азбуката, а „преживяване“ на случилото се в часовете;

- упражнения за попълване – повтарят модела на упражненията от часа, но се работи с други примери;
8. *Работа с речника след урока* – целта е преодоляване на механичното четене, осмисляне на думата, превръщането ѝ в основа за работа с текст.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Предложеният вариант за преподаване на българската азбука на студенти чужденци, обучаващи се на английски език в МУ – Пловдив, е само един от възможните. Този вариант предполага целенасочена практическа работа върху най-характерните особености на азбуката, чието задължително усвояване е предпоставка за ефикасно овладяване на българския език. Успешната „среща“ с азбуката подготвя активното включване на студентите в процеса на обучение, чиято цел е превръщането на българския език в ползотворно средство за комуникация по време на следването им в България.

ЛИТЕРАТУРА

- [1] М. Димитрова, М. Динева-Мулешкова, А. Павлова, Л. Кавръкова, М. Генова, Зл. Танева, Е. Кадийски, Д. Желязкова, Бл. Айвазов, Сл. Кесова, М. Георгиева, Български език за чужденци, МУ – Пловдив, ДЕСО, Секция по български език, Пловдив, Студио 18, 2017.
- [2] К. Димчев, Обучението по български език като система, София, Сиела, стр. 180– 182, 1998.
- [3] Т. Бояджиев, Съвременен български език, Фонетика, София, Изток-Запад, 1999.
- [4] Д. Баева, Д. Цонева, Подбор на езиков материал с оглед използване съвременни ресурси за формиране на фонематичен слух при чуждоезиковото обучение, Научни трудове на Русенския университет, том 49, серия 6.3, 2010.